

Notat – Bakgrunn for veileder

Dataprioriteringsrådet mai 2026

Anbefalinger

- Regjeringens Retningslinjer ved tilgjengeliggjøring av offentlige data utgår.
- Dataprioriteringsrådets forslag til veileder ved tilgjengeliggjøring av data fra offentlig sektor
 - sendes på en åpen høring,
 - innspillene fra høringsrunden innarbeides, og
 - veilederen publiseres i en endelig versjon høsten 2026.
- Digdir gis ansvaret for forvaltning og videreutvikling av veilederen.

Bakgrunn for Dataprioriteringsrådets veileder

Forutsetningene for vellykket datadeling i og fra offentlig sektor er tett knyttet til praktiske og strukturelle utfordringer som er omtalt i flere utredninger, blant annet Riksrevisjonens rapport Dokument 3:8 (2023–2024). Riksrevisjonens rapport gjelder deling og gjenbruk av data mellom offentlige virksomheter, men rådet legger til grunn at mange av funnene er relevante i en større sammenheng og har overføringsverdi til deling av data fra offentlig sektor til næringslivet og sivilsamfunnet.

Innspill til Dataprioriteringsrådet viser at datadeling ikke bare handler om hvilke data som skal deles, men også om hvordan dataene deles. Fragmenterte løsninger, komplekst regelverk, utdaterte data, manglende felles begrepsbruk og uklare finansieringsmodeller skaper utfordringer for god bruk av data fra offentlig sektor. Dette hindrer innovasjon og gjør det vanskelig å realisere samfunnsnyten til dataene. Flere peker derfor på at deling av data fra offentlig sektor bør behandles som kritisk nasjonal infrastruktur. Data bør deles på standardiserte måter, i maskinlesbare formater, gjennom åpne API-er, samt tilbys som massenedlasting. Dataene må beskrives med metadata og ha åpne lisenser og klare bruksvilkår. I tillegg viser innspillene et behov for endringslogger og åpen kildekode. Manglende samordning og manglende semantisk interoperabilitet begrenser realiseringen av «kun en gang»-prinsippet, gjør det uklart hva som er autoritative kilder, er til hinder for viderebruk, og fører til unødvendig ressursbruk, økt risiko for feil og redusert utnyttelse av data fra offentlig sektor.

Dataprioriteringsrådet foreslår en ny veileder ved deling av data fra offentlig sektor, som skal støtte offentlige virksomheter i å navigere eksisterende og nytt regelverk. I tillegg inneholder veilederen anbefalinger for god praksis ved datadeling, som går lenger enn kravene i regelverket. Veilederen er ment å bidra til at flere virksomheter kan følge

etablerte og beste praksiser innenfor datadeling, slik at det blir enklere å finne og ta i bruk data fra offentlig sektor. Veilederen er basert på innspill rådet har fått, rådsmedlemmenes egne erfaringer og kompetanse, og NOU 2024:14 Med lov skal data deles. Veilederen er ment å erstatte Retningslinjer ved tilgjengeliggjøring av offentlige data¹.

Retningslinjer ved tilgjengeliggjøring av offentlige data, opprinnelig utgitt i 2012 av Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, og ble sist revidert av det daværende Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017. Rådet mener disse retningslinjene er modne for oppdatering i lys av den teknologiske utviklingen, utviklingen i bruk av offentlige data og den foreslåtte dataforvaltningsloven (Prop. 54 LS (2025-2026)).

Veilederen har blitt presentert for Arkitektur- og standardiseringsrådet 21. april 2026², og justert basert på innspillene derifra. Veilederen faller innunder tiltakskategorien pedagogisk virkemidler, som beskrevet i Veileder til utredningsinstruksen³ kapittel 2.1. Mer omfattende tiltak har ikke blitt vurdert på nåværende tidspunkt.

Dataprioriteringsrådets veileder er et førsteutkast som rådet leverer halvveis i rådsperioden for å få innspill og ta læring underveis. Veilederen gir et innblikk i rådets pågående arbeid, og skal bidra til åpenhet rundt rådets arbeid, i tråd med mandatet. Rådet anbefaler at veilederen sendes på høring, og at den justeres basert på høringsinnspillene. Veilederen bør også justeres etter at den foreslåtte dataforvaltningsloven har blitt behandlet i Stortinget. I tillegg må disse anbefalingene og veilederen ses i sammenheng med rådets endelige leveranse høsten 2026. Rådet ønsker at veilederen blir et dynamisk dokument som endrer seg i takt med endringer i behov. Rådet anbefaler at Digdir får ansvaret med å forvalte og utvikle veilederen.

Endringer i forhold til regjeringens retningslinjer fra 2017

FAIR-prinsippene⁴

FAIR står for *Findable, Accessible, Interoperable* og *Reusable*, og prinsippene ble første gang publisert i 2016⁵. Oversatt til norsk er prinsippene gjenfinnbare/søkbare, tilgjengelige, samhandlingsdyktige/interoperable og gjenbrukbare.

Dataprioriteringsrådets oversettelse av prinsippene er delvis basert på Universitet i Oslo⁶ og Helsedirektoratet⁷ sine oversettelser, men med flere tilpasninger.

FAIR-prinsippene har sitt opphav innen forskning og har blitt veletablert der. Med tiden har de også blitt mer utbredt innenfor en rekke andre områder, nasjonalt og internasjonalt. Prinsippene beskriver en beste praksis for deling av data, slik at dataene kan tas i bruk av ulike brukere og i ulike sammenhenger. Prinsippene er målbare, og skal bidra til at dataene som deles er maskinlesbare og sammenstillbare. Formålet er

at det skal være enklere å finne og bruke data, på nye måter og i nye sammenhenger. FAIR er en kjent og felles referanse for hvordan man bør tilgjengeliggjøre data.

Noen av punktene i Dataprioriteringsrådets veileder understøtter allerede helt eller delvis FAIR-prinsippene. Rådet har allikevel ansett disse punktene som så viktig at de blir nevnt eksplisitt som egne punkter i veilederen. Punktene som understøtter FAIR-prinsippene er:

- 1. Dokumenter datasettene: understøtter delvis prinsippene F2 og R1.
- 2. Gjør data synlige: understøtter F4-prinsippet.
- 4. Bruk maskinlesbare og standardiserte formater: understøtter delvis R1.3-prinsippet.
- 5. Bruk åpne standardlisenser: understøtter R1.1-prinsippet.
- 8. Tilby informasjon om datakvalitet: understøtter delvis prinsippene F2, R1 og R1.2.
- 10. Tilby data gjennom et programmeringsgrensesnitt: understøtter delvis A1.1-prinsippet, og kan understøtte A1-prinsippet hvis identifikatoren gir tilgang til grensesnittet.
- 11. Tilby komplett nedlasting: kan understøtte A1-prinsippet hvis identifikatoren gir tilgang til dataen.
- 12. Bruk faste adresser og unike identifikatorer: understøtter F1-prinsippet.

Siden det kan være kostbart å etterleve alle FAIR-prinsippene foreslår rådet tre ulike ambisjonsnivå for etterlevelse: lavt, middels og høyt ambisjonsnivå. Inndelingen av prinsippene er basert på en overordnet vurdering av hvor nyttig etterlevelse av prinsippet er sammenlignet med hvor krevende prinsippet er å etterleve.

Virksomhetene må selv gjøre en vurdering av hvilke prinsipper som er hensiktsmessig å etterleve i sitt konkrete tilfelle – men gjerne med utgangspunkt i ambisjonsnivåene rådet foreslår.

Endringer og nye punkter sammenlignet med retningslinjene fra 2017

I tråd med Viderebruksutvalgets anbefaling i NOU 2024: 14 Med lov skal data deles anbefaler Dataprioriteringsrådet at bruk av Norsk lisens for offentlige data (NLOD) opphører. NLOD er en egenskrevet lisens som er mindre kjent blant databrukere, og særlig lite kjent utenfor en norsk kontekst. Bruk av NLOD kan gjøre det vanskeligere å vurdere vilkårene for bruk av data. Rådet anbefaler i stedet for å bruke Creative Commons-lisensene, som CC-BY *Navngivelse* eller CC0 *Public Domain*.

Rådet har lagt til noen punkter i veilederen, sammenlignet med retningslinjene fra 2017. Disse punktene er:

- Innebygd åpenhet og åpenhet som standardinnstilling.
- Metadata bør følge dataene.

- Del data i tråd med FAIR-prinsippene.

Rådet trekker frem punktet om innebygd åpenhet og åpenhet som standardinnstilling som en anbefaling. For å lykkes med mer deling av data, må systemene som dataene befinner seg legge til rette for tilgjengeliggjøring. Innebygd åpenhet og åpenhet som standardinnstilling er drøftet i NOU 2024: 14 Med lov skal data deles.

I tillegg trekker rådet frem at metadata bør følge dataene for å gi kontekst og bidra til at dataen tolkes og brukes riktig. Metadata er sentralt for å forstå og kunne ta i bruk data, og er særlig viktig om man ønsker å sammenstille data fra flere ulike kilder.

Punktet om å tilby data over programmeringsgrensesnitt (API) er videreført fra retningslinjene, men rådet anbefaler i tillegg at virksomhetene selv bruker API-ene de deler data til andre med.

Datastrømmer og hendelsesdata omtales i eget avsnitt, under punktet om å tilby oppdaterte data som er videreført. Data i sanntid har blitt langt mer utbredt siden retningslinjene sist ble revidert i 2017.

Videreførte punkter fra retningslinjene fra 2017

Flere punkter fra retningslinjene står seg fortsatt og er fortsatt relevante, etter rådets vurdering. Disse punktene er videreført, med enkelte justeringer og presiseringer.

Punktene det gjelder er:

- Tilby data gratis
- Tilby data uten brukerregistrering
- Dokumenter datasettene
- Tilby informasjon om datakvalitet
- Tilby oppdaterte data
- Gjør data synlige
- Bruk maskinlesbare og standardiserte formater
- Tilby data gjennom et programmeringsgrensesnitt
- Tilby komplett nedlasting
- Bruk faste adresser og unike identifikatorer

Punkter i retningslinjene fra 2017 som ikke videreføres

- Tilpass data til brukernes behov
- Oppmuntre til bruk
- Legg til rette for tilbakemeldinger

Dataprioriteringsrådet viderefører ikke punktet om å tilpasse data til brukernes behov. Selv om det er viktig å sette brukeren i sentrum, mener rådet at det i forbindelse med datadeling er mer hensiktsmessig å standardisere heller enn å tilby skreddersøm. Individuelle tilpasninger skalerer dårlig, og er svært krevende å forvalte over tid. Det er

viktigere å tilby data som er godt dokumentert og godt beskrevet med et rikt sett med metadata. Dette er også i tråd med FAIR-prinsippene.

Rådet har tatt ut punktene om å ha kontakt med brukerne, siden de ikke henger godt sammen med de andre punktene i veilederen, som i hovedsak handler om hvordan forvalte og tilgjengeliggjøre data og metadata. Rådet mener samtidig at samhandling med databrukerne er svært viktig, og omtaler dette i innledningen til veilederen.

¹ Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2017). *Retningslinjer ved tilgjengeliggjøring av offentlige data*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/retningslinjer-ved-tilgjengeliggjoring-av-offentlige-data/id2536870/>

² Digitaliseringsdirektoratet. *Møte i Arkitektur- og standardiseringsrådet*.

<https://www.digdir.no/standarder/mote-i-arkitektur-og-standardiseringsradet/1522>

³ Direktoratet for forvaltning og økonomistyring. (2024, 24. oktober). *Veileder til utredningsinstruksen*.

<https://www.dfo.no/fagomrader/utrede-statlige-tiltak/veileder-til-utredningsinstruksen>

⁴ <https://www.go-fair.org/fair-principles/>

⁵ Wilkinson, M.D., Dumontier, M., Aalbersberg, I.J. et al. *The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship*. *Scientific Data* 3, 160018 (2016). <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>

⁶ Universitetet i Oslo. (2025, 26. august). *Hva er FAIR-prinsippene?* <https://www.uio.no/for-ansatte/arbeidsstotte/forskningsstotte/forskningsdata/tema/fair.html>

⁷ Helsedirektoratet. (2020, 15. juni). *Bruk av FAIR-prinsippene for helsedatakilder*.

<https://www.helsedirektoratet.no/standarder/bruk-av-fair-prinsippene-for-helsedatakilder>